

Jernej Sever

V ŽENSKEM TREBUHU JE VEČNOST

(O dialogu in bistvu človeka)

PREDGOVOR

Esej noče biti in tudi ni eksaktno filozofski. Govori o meni, kot subjektu in iz mene. Konkretno stvari abstrahira v zgodovinskih primerih in prek poistovetenja oziroma postavitve subjekta v določeno situacijo riše pot človeka od začetka zgodovinskega v Grčiji do samega konca časnosti. Utemeljitev psihičnega v telesnem da človeku temelj, na katerem lahko preseže nihilizem in gre proti osebni svobodi, v smislu dialoga z drugim zunaj njega. Zgolj moje, močno subjektivno čutenje sem poskušal podati objektivno, zaradi tega pa se je abstrahiralo in odlepilo od temelja. Opis zgodovinske poti subjekta je po mojem mnenju najbolj primeren za razumevanje človeka danes, za njegovo novo utemeljitev, ki temelji prav na tistem, kar je zgodovini najbolj manjkalo – na pravilnem razumevanju nasprotja in harmonije, ki daleč presega politično, kolikor je to zadnje zgolj igra besed in videza. Prav zato pa nočem preobračati besed, ampak opozoriti na določene stvari, ki jih zgodovina kot predvsem moška stvar pozablja in zaradi katerih je v nasprotju s konkretnim človeškim hotenjem. Človek se na koncu eseja izkaže za bitje, utemeljeno v telesu, ki pa telesno presega prav v tem, da je telesen zavestno, po svoji lastni notranji nujnosti, zato izstopa iz »zaključenega« sveta, torej narave in stopa v novi svet človeškega dialoškega nasprotja. Harmonije v modernem ne doseže z logosom, ampak z ustreznim odzivom na svoje lastno hotenje, ki ga je nemogoče pretentati, in vedno ve, kaj hoče.

RESNICA IN KAPITALIZEM

Izvimi grški dialog Heraklitove dobe je predpostavljala boj nasprotij, ki so šele s svojim skupnim delovanjem vzpostavile harmonijo. To še zdaleč ni bil monolog v smislu samozadostnega neiluzornega človeka – moškega, ki zgolj cilja; velik asket življenja, ki reče vsemu gibanju NE, da lahko sam postane negibljivo gibalno kozmosa. Moški je edino bitje, ki lahko rojeva samo mrtve

stvari. Take sposobnosti nima niti sam bog. Bog se je hotel rešiti iz svoje samosti in je zato ustvaril življenje.

Heraklit hoče vrnitev nazaj k mitu, hoče ponovno razumevanje tistega večnega vračanja enakega, ki sedaj ni več dojeto kot eno, ampak se že kaže kot boj nasprotij med človekom in tistim zunaj. Med moškim in žensko vlada boj, ki je »vladar vsega, ene naredi za kralje, druge za sužnje, nekatere za bogove, druge za ljudi.« Izvorno grško se človek vedno bori s svetom, s kozmosom in edino resnico, ki vlada v njem. Prav ta enost pa je že izgubljena, ker šele zaradi izgube enotnosti sploh lahko nastopi boj. Grk se v tistem času že razume kot bitje končne časne biti. Zavedanje smrti pomeni konec ciklizma in prehod v linearno zgodovinskost. Pomeni prehod iz matriarhata v patriarhat, iz živega ženskega hotenja v mrtvo moško abstrakcijo. Moški je bitje, ki še ni, ženski »TU« je zanj nevzdržen in nerazumljiv, on JE le, kolikor šele bo. Človek v svoji »moški fazi« samozavedanja stopi za svoj hrbet, on je sedaj povsod, samo v sebi ni več. Svet je zanj samo še razsežna stvar, ki je očitno kvantitativno izmerljiva. Sebe postavi v čas, ki je ničen, če nima svojega začetka in svojega konca. Sveta ni, če ni boga. Heraklitova velika misel je zato zadnji krik človeka, ki hoče svet tak, kot je, v njegovi hladni in nenehno gibajoči obliki. »Ko stopim v reko, mi pritekajo vedno nove in nove vode.« Njegov svet je svet večnega vračanja enakega, vendar nikakor ne istega. Zato mora biti človek ves čas pozoren, odprt do sveta in mu v vsakem trenutku odgovoriti s svojim DA življenju.

Kasnejša zgodovina in tudi filozofija je življenju rekla NE. Novi človek je večni asket življenja. Resnična sta le njegova velika misel in njegov izmišljeni bog. Abstraktno in vnaprej postavljeno nadzoruje človeka oziroma ga predpisuje. Človek brez apriornih dognanj (morala, kultura, znanost) sploh še ni človek. Ko z nihilizmom izgubimo abstraktnega metafizičnega boga – svetovni duh, ki je nad vsem in je vse po njem, dobimo novega boga tehnike, kibernetike in medijev. Človeku je vsiljen svet mrtvih stvari, zato da jih on kot producirajoči, delujoči organizem na novo proizvaja. Človeško hotenje se je zreduciralo na materialno, na tisto, kar se ukloni človeški volji, vendar pa na noben način ne odgovarja in človeka pušča še bolj samega, kot je bil prej. Človek se je zaradi strahu pred dialogom umaknil v monolog ene resničnosti in enega sveta. Človek se s svetom ne pogovarja, ker svet molči. In ker molči svet, molči tudi človek. Zgodovina mu daje občutek gibanja, in njegova velika dognanja občutek moči. Svet tehnike noče človeka, ki bi bil odprt do samega sebe, ampak v prvi vrsti hoče človeka, ki bo predvsem koristen. Materializem ponudi izgubljenemu bitju mesto v kozmosu, vendar v zameno od njega zahteva več, kot mu je v resnici dal, zahteva njegovo življenje. Materialistični svet ne priznava človeka, ki ni materialist, zato je tudi postmoderna družba metafizična. Metafizična je, kolikor normativistično do-

loča človeka, ga uklanja sistemu zaradi nekega ideala, ki se je samovoljno oklical za absolutum. Sistem, ki je samega sebe postavil pred nas kot zakon, kot edino resničnost, naredi najbolj svobodno bitje za najmanj svobodno. Kapitalistični sistem medijev in kibernetike je v sebi zaključen sistem. Njegov edini namen je, da funkcionira, da v smislu kibernetičnega nauka sam sebe korigira in se čim dalj časa obdrži pri življenju. Zato pa je prisiljen ohraniti nenehen nadzor nad svojimi posameznimi deli, ki se morajo po nujnosti uklanjati.

V postrevolucionarnem obdobju je človeku pripisana zgolj še čisto posebna in njemu lastna funkcijska vrednost. Človek, ki je zadaj za to funkcijo, v objektivnem sploh ne obstaja. Kvantiteta je vedno pred kvaliteto, kolikor je tudi kvaliteta v modernem mišljena kot kvantiteta. Svetovni sistem kot kibernetični organizem pa ni direktni produkt politike, ampak je kvečjemu politika odsev sistema. Pred vsakim političnim obstaja neka nujnost, ki je to politično povzročila oziroma neki političen dialog med različnimi nasprotujočimi stranmi se lahko vzpostavi šele, ko je že vzpostavljena možnost za njegov nastanek. Francoski narod ne bi mogel napisati deklaracije o človekovih pravicah, če pred tem ne bi bilo revolucije. Politika je vedno debata o tem, kar se je že zgodilo. Ne dotika se zahteve v njenem izvoru, ampak jo obravnava zgolj kot že izgovorjeno. Človečnost človeka ostaja politiki vedno skrita. Sistemi nastajajo sami od sebe ali pa sami sebe korigirajo. Človek nima nobenega nadzora nad zgodovino, ker se ne prepozna v notranjosti, torej v svoji lastni subjektivnosti, ampak šele na zunaj, v zrcaljenju samega sebe na iz – ven. Šele ko je sam sebe produciral v zunanjem, dobi neko podobo o svojem bistvu, ki pa je takoj, ko je bilo preneseno na zunaj, že postalo stvar splošnega dogovora. S tem pa se je človek kot subjekt izgubil v neki abstraktni obči volji, ki je volja vseh in hkrati volja nobenega. Politika je torej pogovor o zunanjem, je moč argumentov, nikakor pa ni razkrivanje človečnosti človeka.

Poglavitno vprašanje, ki predvideva sožitje med ljudmi, ni, kako igrati krepostnega junaka, ampak kako etično hoteti zase? Ne več žrtvovanje in odrekanje, ampak volja – smeh človeka, ki ve, kaj hoče, vendar tudi ve, kaj lahko dobi. Razsvetljenje v smislu Kantovega kategoričnega imperativa in potem pot nazaj, iz visoke narejene kulture v spontanost in radoživost nečesa živega. Teorija, ki je predvsem zame in ne za moje znanstvene kolege. Delo je lahko pozitivno razumljeno samo v povezavi z nujnostjo znotraj, pa naj bo to potreba po preživetju ali pa po izrazitvi svojega nasmejanega bistva. Vse drugo znanstveno in umetniško razpravljanje je govoričenje o praznem niču zraka, ki le zamoti in se dogaja daleč v svoji lastni abstrakciji. Politično (teoretično) človeka ne more osvoboditi in tudi ne more premagati sistema,

ker bi v tem primeru delovala proti svojemu temelju. Osvoboditev človeka iz jarma zgodovine je mogoča zgolj s prepoznanjem človečnosti subjekta.

Moderni kapitalizem še vedno temelji na postavkah, ki jih je določil Marx. Kapital vlada prek medijev. Ljudje ne delajo zaradi dela, ampak zaradi nadomestka, ki ga za storjeno delo dobijo, torej zaradi plač. Človek še vedno ne more udejaniti svoje lastne volje, čeprav ima dosti več časa, kot ga je imel zgodnji proletarijat. Dela v skladu z zakoni kapitala, zato mora nenehno proizvajati presežek, če hoče preživeti, ne glede na to, ali dela v tovarni ali pa kot samostojen podjetnik. Zaradi poudarjenega materializma se je popolnoma oddaljil od narave, zato zunaj materialnega ne more in se tudi boji živeti. Oddaljil se je od samega sebe in od drugih. Tisti kanček strasti, ki mu je še ostal v nenehnem ponavljanju vsakdana in popolni odtujitvi od spontane želje, uporabi v najbolj banalni materialnosti. Sam je postal ujetnik lastnih produktov, ki so prav tako oddaljeni od njega, kot je sam od sebe.

Absurdnost demokracije nasploh in predvsem današnjega sistema je v tem, da dopušča oziroma celo ščiti subjekt. Dovoljuje mu vse, česar ne prepoveduje zakon. Človeka obravnava kot nepredvidljivo, hudobno bitje, ki bi takoj, ko bi začutil priložnost, poskušal uveljaviti svojo voljo in svojo pravico na račun drugih. Ker so ljudje v očeh sistema vedno taki, jim ne preostane nič drugega, kot da taki resnično postanejo. Žida je ustvaril sistem in ne obratno. Sistem se ohranja pod pretvezo, da ščiti osebne koristi in s tem tudi osebno svobodo, čeprav osebna svoboda sploh še ni bila razumljena oziroma izhaja iz neke krščanske neutemeljive etike o samozadostnosti boga in človeški poti proti njemu. Človek je pred bogom sam, bog je njegov edini prijatelj. Ljudje pa so med sabo sovražniki. Zaradi prefinjene morale je človek naravni boj od Grkov naprej razumel zgolj še kot boj med sovražniki. Na nastale situacije, na zmage ali poraze, je vedno gledal objektivno absolutno, nikoli pa ne relativno trenutno. Preprosto ni mogel več razumeti, da bi bil lahko smisel v samem gibanju. V novi dobi se je vse svetovno gibanje abstrahiralo na politično, s tem pa je izgubil stik z notranjo človeško željo. Človek si lahko zaradi samega gibanja želi le tisto, kar resnično on hoče, kar je njegovo in kar drugi sprejemajo kot odraz njegove človečnosti. V mitološkem obdobju se je ta proces odvijal sam od sebe, v času subjekta pa je zato potreben nenehen dialog, ki ne govori o čemerkoli, ampak v pogovoru izgovarja tistega, ki v dialogu nastopa.

□ Svet ekonomije zadovoljuje predvsem kvantitativno, zato je tudi gibanje tega sveta linearno, zgodovinsko, vedno usmerjeno k novemu. Šele tisti vedno več lahko človeka zamoti in mu da neko lažno vrednost njegove ničnosti. Gibanje je vsekakor vir in hkrati edini dokaz življenja. Če človek življenje razume v smislu kvantitete, s samim ustrojem modernizma ne bo v nasprotju, v nasprotju bo kvečjemu s svojo sposobnostjo. V večnem dvomu o

tem, kako daleč lahko pride in ali mogoče ni le delno izkoristil svoj potencial. Tak človek je nujno usmerjen v prihodnost, tisto, kar dobi v tem trenutku, je zgolj stopnica proti tistemu, kar ga čaka jutri. Skozi življenje gre z zastriimi očmi. Giblje se samo, če je ves čas aktiven, samo če nenehno nekam gre, pri tem pa pozablja, da je edino resnično gibanje v resnici mirovanje v odprtosti svojega lastnega dialoškega nasprotja.

SUBJEKT IN DIALOG

Platon je bil mnenja, da se tistega, kar je v skladu z največjim dobrim, ne da zapisati; do njega človek ne more priti, zato največje dobro ni cilj, ampak gre za nenehno pot, ki se mora udejaniti v vsakem trenutku posebej. Kljub temu pa zunanje metafizično pri Platonu že obvladuje subjekt v njegovem pesniškem bistvu. Subjekt se s tem oddalji od samega sebe in čisto po moško postane – Heroj oziroma skoraj bog. Brez enega ne more biti množice drugačnega. V vsej filozofski in religiozni zgodovini je človek usmerjen v tisto zunaj sebe, pa naj bo to duhovno abstraktno ali pa materialno konkretno. Moški je našel neki zunanji x, ki je zapolnil tisti manjko v njem samem. Primankljaj znotraj človeka pa je zgolj nesposobnost poslušanja lastnega dialoškega bista. Človek je edino bitje, ki ni v dialogu samo z okoljem, ampak je v dialogu tudi s samim sabo. Monolog v smislu samorefleksiranja še ni pravi notranji dialog. Monolog že sam po sebi predvideva neka vnaprej priznana apriorna dejstva, resnice, ki se postavljajo nad neresnice. Monolog je zato nerazvijajoč in statičen, pri njem vedno prevlada eden od polov, ki se ponavadi v vseh naslednjih pogovorih pokaže kot tisti, ki usmerja, ker že ima ustvarjeno mnenje o stvari. Edini pravi način spoznavanja samega sebe je skozi notranji dialog, ki ga tvorita hotenje in objekt tega hotenja. Človek se torej ne dojema zgolj iz sebe, kot neki vnaprej določen absolutum, ampak prek njegove dialoške postavitve v svet drugega in drugačnega. On je lahko le, kolikor tudi drugo zunaj njega JE. Če človek svojega hotenja ne veže na kako živo stvar, izgubi svojo energijo v abstrakciji in zgodovini. Za vso metafizično filozofijo je bil duh visoko nad hotenjem. Ženska je bila nehote izrinjena iz moškega političnega sveta.

Človek se v poslušanju notranjega dialoga ne pokaže v prvi vrsti kot bitje, ki je odprto do biti, v Heideggerjevskem smislu, ampak kot bitje, ki je odprto do svojega lastnega dialoškega nasprotja oziroma do nasprotja med hotenjem in objektom tega hotenja, ki je njegov vzrok. Vsak moški je namreč vsaj malo ženske in v vsaki ženski je vsaj malo moškega. Človek je torej bitje nasprotij. Je bitje dveh svetov, svojega utopičnega in zunanjega, ki se bolj ali manj sklada z njegovo utopijo. Zato je človek že znotraj sebe aktivno in

delujoče bitje in šele kot tak lahko stopa v dialog s svetom. Če hočemo, da dialog funkcionira, mora biti razum rešen vseh vnaprej danih moralnih vzorcev in navideznih resničnosti. Trenutno resnico lahko ugotovi le glede na hotenje in svojega zunanjega dialoškega partnerja. Gre za princip dvojnega dialoga, v katerem je človek, v odnosu do drugega, vedno pri stvari in ne nekje stran v svoji abstrakciji. Je znotraj sebe, prek svojega hotenja in hkrati tudi zunaj, ker je šele s tem lahko odprt do sveta, ki ga obdaja.

Notranji dialog lahko gradi samo na nasprotju dveh svetov, nobeden od njiju pa ne sme biti sprejet kot resničen v objektivnem smislu. Oba morata biti prepuščena nenehnemu spreminjanju in prilagajanju adekvatnim situacijam, to pa pomeni, da se tvoj notranji in samo tebi razumljiv svet v dialogu poskuša ubesediti na način drugega. Notranji svet je ponavadi zgrajen na čisto specifični ubeseditvi zunanjega sveta. Beseda ohrani svoj dejanski pomen le še na ravni subjekta. Pojem, kot zgolj filozofska in vsebinska oznaka, se loči od telesa v njegovi živi čutnosti in postane razumska abstrakcija.

Za primer lahko navedem besedo oblak. Na ravni subjektivnega mi lahko ta beseda pomeni svobodo, potovanje, minevanje, večnost, torej ima neki kompleksen pomen, ki ga najbolje izrazim s tem, da jo preprosto izgovorim. Na nivoju drugega subjekta pa je lahko ta beseda brez pomena ali pa pomeni nekaj drugega, zato pride, če se izrazim po teoriji govornega akta, do izpada na kanal. Če govorim zgolj iz sebe, velikokrat govorim mimo drugega, ta me torej ne razume ali pa misli, da lažem. Filozofija in znanost ta problem rešujeta tako, da ga ne rešita. Znanost reče, oblak je konglomerat vodne pare s temi in temi lastnostmi, in nič drugega. Vsi sedaj govorijo samo o tem oblaku in vsi pojem oblak razumejo samo v tem smislu; ima samo še neko matematično razumsko vsebino, s tem pa se loči od človeka in postane stvar večnosti in neskončnosti. Ker človek besede v obliki pojma ne čuti v sebi, se ne more ubesediti in postaviti pred druge kot on in samo on, ampak zgolj govoriči o zunanji objektivnosti. Pojemovni jezik se je torej oddaljil od človeka in s tem tudi od resničnosti. Resnica je na neki način subjektivna, vendar pa to ne pomeni, da je relativna. Resnica je nujnost, je tisto, za kar vem, da ne more biti drugače, zato je obvezujoča in tudi univerzalna. Subjekt presega v tem, da se utemeljuje prav v odnosu do drugega.

Sanje so že same po sebi notranji človeški svet, ki pa mora biti šele prepoznani in združen z notranjim hotenjem. Tisto, o čemer sanja človek, mora postati jasno tudi razumskemu delu. Subjektivno sliko sveta nikakor ne smemo kar a priori zavrniti. Takoj ko smo to storili, smo se izognili dialogu in edini resnični živosti. Postali smo človek robot, ki dela, je ves čas aktiven samo zato, da pozabi na svojo osamljenost in odtujitev od svojega bistva in svojega specifičnega hotenja. Dejstvo je, da vsi ljudje hočejo približno isto. Vsak bi bil v tej neskončni mrtvosti rad živ, le da to živost vsak drugače razume.

Živost sama po sebi nikoli ne vključuje večnih stvari. Zato je vsa naravnost človeka zgolj k enosti popolno nasprotje življenju.

Podreditev svetu tehnike ne aplicira nujno tudi sprejetja zgolj ene resničnosti in zanikanja lastnega sveta, ker je svet tehnike prav tako utopičen, kot je naš lasten. Razlika je samo v tem, da prvi velja objektivno, drugi pa zgolj subjektivno. V resničnem dialogu pa ne moremo sprejeti ne enega ne drugega. Če priznamo samo svet tehnike, se oddaljimo od nas samih. Če poslušamo le svojo genialnost, postanemo romantiki, ki so svet razumeli samo skozi svoje besede. Resnica se v dialogu lahko zgodi samo v trenutku, in še to zgolj kot prehod k novi resnici. Resnica se sedaj pokaže kot nujnost poti, po kateri teče dialog. To je pot, ki je razpotegnjena v neskončno premico, ki se nekoč sreča s svojim začetkom in se tako nadaljuje v neskončnost. Ker dvojni dialog vedno upošteva sogovornika in svoje lastno hotenje, je to dialog, ki je vedno vezan na sedaj. Vsa hotenja, ki so vezana na prihodnost, so že razumsko prirejena. Gradijo na prepričanju, da če tega ne morem imeti danes, se mi bodo sanje mogoče uresničile jutri. Takoj ko se človek usmeri v prihodnost, izgubi stik s tistim, kar že ima. Telo namreč vedno hoče sedaj, zato se je nesmiselno izogniti nasprotju in se razumsko prepustiti upanju. Človek na tak način postane nespontan in tuj sam sebi.

Pravilno razumeti umetnost dialoga pomeni izkoristiti tisto, kar že je, ne da bi tisto, kar je, spreminjali po svoji lastni podobi. Takoj ko se kakšna stvar ukloni tujemu hotenju, ni več v dialoškem razmerju z nadrejeno stvarjo. Nadrejeni pol začne s podrejenim ravnati, kot da je ta mrtvi objekt njegovega hotenja. Mrtve stvari pa nikakor ne morejo zadovoljiti tistega, ki jim vlada. Ker se ravnajo po njegovi volji, ima tisti nad občutek, da je vse samo projekcija njega samega. Človek v svetu vidi sedaj le eno resničnost, s tem se izogne dialogu in odtuji od svojega bistva.

Edino resnično življenje je v dialogu. Dialog pa je lahko uspešen le, če imamo dva enakovredna sogovornika. Dialog posameznika s svetom tehnike je nemogoč. Svet tehnike namreč ne posluša in tudi ne odgovarja. Svet tehnike samo govori eno in isto resnico, ki je včasih že »prav«² smešna. Na abstrakten način je nemogoče premagati svet tehnike. Dokler človek govori samo o biti in o poslušnosti do tistega, kar je, se mu bo svet tehnike nagajivo rogal ali pa ga popolnoma ignoriral. Človek lahko resnično VE samo svoje hotenje, to vključuje notranji dialog, ki mora biti nenehen, in tisto, kar lahko razume, je zgolj hotenje nekoga drugega. Govorjenje in poslušanje nista procesa, ki se dogajata izmenično, ampak sta en in isti proces, ubesedenja enega na način drugega. Prava sogovornika nikoli ne začneta na neki objektivni resnici in nikoli na njej ne končata. Dialog med dvema človekoma je nenehno gibanje misli, sanj in hotenj in nima izvorno nobene povezave z abstrakcijo. Abstrakcija vedno predpostavlja podrejenost in odtujitev od same človečnosti človeka.

Človečnost človeka pa je ravno v izvirnem dialogu, ki se človeka dotakne v njegovem novem modernem temelju, je torej dialog o subjektih in ne o neki zunanji abstraktni resnici vesolja. Človek, ki stopa v dialog, lahko VE samo svoje hotenje, ko iz njega izstopi, lahko razume še hotenje drugega.

Življenje je nenehno gibanje in boj nasprotij, ki pa je sedaj reflektirano in pozitivno razumljeno. Človek je lahko živ samo, če se ne ukloni in če tudi sam ne poskuša biti oblastnik. Izbira si lahko tisto, kar mu je najbližje, kar razume in kar čuti. Če nekaterih stvari ne razumeš, jih ne moreš ljubiti, ker potem ljubiš kvečjemu njihov ideal. Ljubezen je najvišja stopnja dialoga, v katerem za pogovor niso več potrebne besede. Človek je premagal svet tehnike, ker je poiskal bistvo znotraj in ne zunaj sebe. Ker se ni več hotel pogovarjati s sogovornikom, ki ne razume dialoga. Ker ni bil več zgolj političen, ampak je postal človeški.

(Konec prihodnjič)

Jernej Sever

V ŽENSKEM TREBUHU JE VEČNOST

(Nadaljevanje in konec)

ČLOVEK ZARADI ZGODOVINE

Mit o zlati dobi je od Homerja naprej samo še zgodba, subjektivna želja po nečem, kar je že zdavnaj izginilo. Začrtana pot zgodovine je nujno pripeljala do tragičnosti človeka oziroma do njegovega nepremagljivega nasprotja med znotraj in zunaj. Človek je videl preveč, dovolil si je nekaj, kar je bilo prej dovoljeno samo bogovom. Dovolil si je ustvarjati svoje lastne predstave in svojo lastno svobodo, zato je bil izgnan iz raja in obsojen na večno tavanje. Človek je postal pesnik. Pesniki pa po besedah Hezioda lahko lažejo, torej ustvarjajo lastno resnico, ki se čimbolj sklada z njihovim neuresničljivim idealom. Svet se je skrtil, ker je postal subjektiven. Umetnik je prva in edina oblika subjekta. In samo človek z idealom, z lastnim svetom, je tragična oseba v pravem pomenu.

Ce je obdobje matriarhata, obdobje cikličnosti, nevprašljivega naravnega zakona, večnega vračanja enega v različnem; je nastanek subjekta povezan z nastankom politične družbe in pozitivnega prava. Veliki grški filozofi hočejo vrnitev v nekaj, kar je že zdavnaj izginilo. Zlate dobe ni mogoče povrniti, ker je bila tudi sama le prehod od nujnega in podzavestnega do tistega, kar je na poti proti svobodi. V modernem se lahko beseda združi s svojim temeljem samo na ravni subjekta. Objektivizacija pride šele naknadno, kot posledica dialoga, vendar ne več zgolj na matematično abstraktnem nivoju, ampak kot čutnosenzorna slika, drugega »skoraj istega« zunaj tebe. Zato to ni pot nazaj, v temo, ampak je pot naprej, v razjasnitev svojega temnega temelja. Bistvo človeka ni v vesolju, ampak je v njem samem. Raziskovanje kozmosa je lahko utemeljeno le, če je že raziskana človečnost človeka.

V prostoru resničnega subjekta objektivna resnica ne sme imeti odločilne vloge, ker s tem negira osebno in poetsko ter združuje posamezno v obče in eno, ampak samo na območju abstraktnega, ne pa več hotenjsko osebnega. Abstraktno se mora v modernem zato po nujnosti zrušiti v konkretna, materialno egoistična razmerja. Človek bo v občem vedno egoist, ker obče zane-

marja njegovo osebno svobodo¹, zato posameznik v zameno zahteva koristi. Novoveški malomeščan se mora prebuditi iz svoje nenaravne spontanosti in ustvariti subjektivne vrednote, ki ne gradijo na nikakršni zunanji morali, ampak na prepoznanju človečnosti človeka. Nihilizem v tem smislu ni nobena strašna zmota človeka, ampak nujnost, ki omogoči prehod iz občega k posameznemu, je torej del poti, osvoboditve človeka in zmage osebnega in življenjskega nad neosebno kapitalističnim svetom. Nihilizem omogoča vrnitev na raven osebnega hotenja, ki se v svojem resničnem razkritju pokaže kot volja po iz – kriku svoje lastne subjektivnosti, zato teži k živemu dialogu, k pogovoru o svojem sebstvu in ne k nedosegljivi samozadostnosti. Hotenje namreč izvorno vedno hoče nekaj konkretnega. Tisti »vedno več« izvira predvsem iz nerazumevanja in napačne interpretacije življenja, vedno pomeni podreditev prihodnosti in s tem oddaljitev od sedanjosti. Živi dialog pa ni nič drugega kot izgovarjanje svojega lastnega hotenja, ki ni več zakrito, ampak je postalo jasno in razumljeno.

a) Iz mita v zgodovino (Heraklit)

Pri Heraklitu je subjekt kot nosilec procesa relativizacije svetovnega reda reflektiran in prepoznan kot rušilec enega in večnega. Človek živi po svoji zasebni pameti, čeprav se ne zaveda niti tistega, kar počne v bedečem stanju. Za Heraklita je Logos en sam in večni, razum pa je tisti, ki govori o skupnem in večnem. Kdor ni razumen, v svetu ne vidi dlje, kot sega njegova zasebna malomeščanska pamet. Zasebno zanj postane sveto in nedotakljivo, enost se mu zakrije v množici različnih volj, ki se sedaj lahko poenotijo samo še v nekem dogovoru, konsenzu, ki ni od nikogar in tudi nikomur ne stoji »preveč« nasproti. Večno obče, neki božji zakon in zasebno ne priznavata drug drugega, dokler obče ni dojeta v zasebnem. Vendar tudi Heraklit ne izpelje občosti iz samega subjekta, ne uvidi samega bistva časa, ampak o njem zgolj pripoveduje. Govori o tem, kako bi moralo biti in kako je bilo nekoč, ne pove pa, zakaj mora biti tako. Heraklit podobno kot Nietzsche subjektu ponudi boj. Boj je tisti, ki iz množice različnega naredi red in eno, tako da »ene izkaže za bogove, druge za ljudi, iz enih naredi sužnje iz drugih svobodne.« Svobodo in red se doseže z bojem, ki je nujen in je po naravi in po bogovih. Heraklit od človeka zahteva vrnitev tja, od koder je človek pobegnil, ker je dobil drugo možnost. Možnost subjektivnega, ki se je zgodila v jeziku. Novi človek ima rajši malomeščanski mir in zagotovljeno prihodnost

¹ Svoboda pomeni predvsem možnost, da se razkriješ v svojem najglobljem bistvu.

kot pa nenehen boj. Ko se človek prepusti zasebnemu, se oddalji od sveta, ki postane nepredvidljiv in neznoten. Vrnitev v agonalno bi bila zanikanje njegove subjektivne svobode. Pomenilo bi zmago obče nujnosti, ki pa je sedaj lahko razumljena le še kot subjektivna nujnost. Občost, ki je dojeta v samem subjektu, se razlikuje od občega, ki obstaja neodvisno od njega. Prisiliti subjekt v naravni boj, je prav tako kot prisiliti žival, da misli po človeško. Človek lahko laže, lahko se spreneveda, žival pa deluje po nujnosti. Subjektivizacija pa ne pomeni, da se je človek izognil boju, boj se je le sprevrgel v igro, ki še vedno ni presežena. Postal je tekma, v kateri ni ne pravega zmagovalca in ne pravega poraženca. Vsi nekako so, ne glede na ostalo, obstajajo in hlinijo majhne zmage v svoji nedotakljivi zasebnosti. Zasebnost nikakor ni del občega, postavlja se mu nasproti. Je zatočišče po napornem dnevu, je nekaj, kar je samo naše in zaradi česar smo si tako zelo tuji. Boj se je abstrahiral v dokazovanje, s tem se je ločil od človeka in postal bistvo sistema. Človek se ne bori več z drugim človekom, ampak se bori s samim sabo. Sistem je ulovil človeka v zanko. Daje mu vse in hkrati ničesar, ker tudi moderna družba ne razume hotenja znotraj subjekta. Posameznik je torej svoboden, samo če pristane na pogoje, če ne, je zatiran in nerazumljen. Politični sistem ne more ustvariti harmonije, zato ker ne temelji na človeku, ampak na argumentu, zato ker nima nobene zveze z osebnim hotenjem in z osebno sliko sveta.

Če je za Heraklita harmonija prav v različnosti, ker če ne bi bilo različnega, »ko bi ne bilo nasprotja med moškim in žensko.«, kako bi potem lahko bila harmonija, ki je njeno nasprotje. Če ni enega, ne more biti drugega, in če obstaja eno, mora vedno biti tudi drugo. Moderno politično pa se obnaša, kot da za harmonijo sploh še ni slišalo, različno je zanjo zgolj pogoj za politično, torej nekakšno dogovarjanje. Dogovorjeno pa nikakor ni znamenje složnosti, ampak bolj moči argumenta in volje močnejšega. V političnem zasebnik še vedno ostane skrit drugim zasebnostim. Prek govora o dogovoru politično nikoli ne more iti. Kjer nastopi dogovor, je že samo po sebi očitno, da gre zgolj za nasprotje.

Narave in človeka, pa kakor pravi Heraklit, brez boja in nasprotij sploh ne bi bilo. Na kakšen način mora torej človek razumeti nasprotje, da bo v njem vsebovana tudi harmonija? Moderna politično to vprašanje rešuje na principu slogana »Vsi različni, vsi enakopravni«, pri katerem gre za dva popolnoma neodvisna pojma. Enakopravnost še ne predvideva harmonije in je zgolj stvar tolerance in dobre volje. Pri enakopravnosti gre za dogovor, ki nikoli ne temelji na notranjem bistvu človeka, ampak zgolj na moralnih in kulturnih vzorcih določene dobe. Po mnenju modernega človeka je harmonično stvar pesnikov, vendar, ali je res in ali ni mogoče izostanek tega dokaz, da je nekaj na tem svetu hudo narobe, da človek sebe utemeljuje drugje, ker se ne more utemeljiti znotraj? Odgovor na vprašanje, kaj je harmonija, je potrebno

poiskati globoko v subjektu, torej tam, kjer je nastala različnost. Človek ne more iskati enotnosti v svetu, ker je svet že sam po sebi enoten in hkrati različen. Svet ni to in ono, ampak je, kar je, zato vrednotenje sveta ni mogoče. Enotnost mora poiskati v različnem, torej v svoji lastni subjektivnosti. S tem se zunanje (filozofija, umetnost, delo) podredi posamezniku in njegovemu nenehnemu postavljanju predse, pred druge in ne posameznik zunanjemu, ki ga določi le v zametku, zgolj kot začetek in smer njegove človečnosti; ta pa se pozneje razvije v skladu z njegovo subjektivno noto. Harmonija je mogoča samo z združitvijo hotenja enega s hotenjem drugega, čeprav hoteti drug drugega še ne pomeni hoteti isto in ne pomeni zgolj hoteti v smislu spolnega nagona. Hotenje do drugega vključuje predvsem razkritje sebe v drugem in razkritje drugega v tebi.

b) Kopernikarski obrat in politično

Vesolje je postalo neskončno, brezmejno in zato tudi prazno. Človek je izgubil boga, izgubo pa je nadomestil tako, da je sam prevzel njegovo vlogo. Ponovni sestop v naravo, v nujnost, je bil prav tako nemogoč kot pri starih Grkih. Ko so bogovi izgubili moč, jo je pridobil človek. Nedorečljivo, trenutno in nekavzalno ni moglo nadomestiti začrtane poti v nebesa, v večni red, samozadostnost in samosmiselnost. Samo tam onkraj je možki lahko postal svoboden in samo s tistim korakom

PREK – svoje lastne smrtnosti je lahko postal božanstvo, edini pravi junak, vladar vsega bivajočega. Če je ženska še vedno čakala za hišnim ognjiščem, je moral možki ves čas iskati. Žensko je premagal tam, kjer je sploh ni bilo.

Zgodovina subjekta je zgodovina iskanja in moškega principa. Ženska subjektivnost je že naravno utemeljena v skupnosti, ON pa zato potrebuje pravno omejitev. Možki subjekt išče, ker še ni, ker ne rojeva iz svojega trebuha. On je lahko le glede na vnaprej določene zunanje abstrakcije. Zato je zanj kariera dosti bolj pomembna kot za žensko. Možki brez cilja je ženska, ona pa v političnem nima vrednosti, dokler sama na postane možki. Človečnost je v moderno družbenem zakrita in brez vrednosti. On sploh ni iz sebe izvirajoči SAM, ampak je od zunaj določeni jaz. Brez tega jaza moškega sploh ni. Moderni človek se kot tak ne more dojeti iz svojih reproduktivnih strasti, ampak le prek svojega uma, torej lahko le misli, DA JE to, kar je, zaradi tega pa je izločen iz narave. Vse, kar on je, je njegov um. Abstrakcija zmaga nad realnostjo. Ženska ostaja v svoji življenjski konkretnosti še vedno nerazumljena.

Če je krščansvo dokončno ločilo človeka od narave in soljudi ter ga postavilo v odnos z bogom in samo z bogom, je v trenutku, ko se je bog izgu-

bil v neskončnem univerzumu, človek ostal sam. Usmeril se je v zunanje in začel v znanstvenem raziskovanju iskati svojo utemeljitev. Bistvo subjekta pa je tudi modernemu človeku ostalo skrito in nerazumljeno, mogoče še dosti bolj kot kadarkoli prej. Zgodovinski razvoj je delno presegel usodo in upanje in začrtal pot v praznino in brezsmiselnost današnjega časa.

Moderno politično je zaščitilo subjekt oziroma zasebnost, s tem pa ga je zakrilo in pustilo nedotakljivega. Zavedanje subjektivnosti ostaja že dva tisoč let na istem zanemarljivem nivoju. Napačno razumevanje svobode je pripeljalo do brezosebne družbe, v kateri posameznik išče samo koristi, ne pa dialoga. Svoboda v bistvu pomeni osvoboditev. Je korak prek neskončno možnosti v eno samo odločitev, za katero je nesmiselno misliti, da bi bila lahko drugačna. Dialog na političen način je nemogoč, ker v politično ne stopa subjekt kot tak, ampak zgolj argument. Subjekt, ki je prepoznal svojo notranjo nujno, ne more na političen način sklepati nobenih konsenzov, on vidi smisel samo v pravem dialogu, ki na način drugega na novo ubesedi tisto, kar on že ve, vendar TO – isto izraža z drugimi besedami. Dejanska situacija, ki se razkriva prek dialoga, subjekt obvezuje, zato ker se ga tiče sedaj in ne mogoče kdaj potem. Hoteti vedno več ne izvira iz telesa, ampak iz določenega stanja misli. Tako je razum nenehno v nasprotju z notranjim hotenjem, ki po naravni nujnosti vedno hoče tisto, kar je tu oziroma hoče tisti tu, sedaj, in ne mogoče jutri – ne glede na to, ali ga vrže na »finto«, ali ga potlači globoko pod površje.

Nasprotje, ki se v naravi kaže na zunaj in se dogaja v odnosu med posameznim, se je pri človeku preneslo navznoter, s tem pa je človek v imenu neke navidezne zunanje harmonije zanikal svoje notranje bistvo. Moderni človek, ker je v nasprotju s samim sabo, ne deluje glede na notranjo nujnost, ampak glede na koristnost določenega dejanja. Z razumom ocenjuje stvari zgodovinsko, jih postavlja v prihodnost, in se od njih popolnoma odtuji. Ker človek s svetom (sistemom) ne more biti v nasprotju, je v nasprotju s samim sabo. Šolstvo temelji prav na prilagoditvi in zanikanju svojega lastnega bistva. Subjektivno še vedno ni bilo mišljeno iz čutenja, zato je vedno sprejeto kot rušenje enega in reda. Razumeti subjekt drugega pomeni razumeti samega sebe. Psihologija in sociologija učita človeka, kako naj se prilagodi, ne pa kako najti bistvo v sebi.

Ko se odrečemo notranji nujnosti, ki je zaradi današnjega načina življenja in celotne zgodovine postala človeku skrita, pridemo v nasprotje s samim sabo. Naše življenje je odtujeno in prazno, mi smo nič in delamo nič, v malomeščanskem smislu smo zadovoljni z banalnim in praznim. Šele s sestopom v skrito in temno lahko zagledamo nujnost svoje biti. Nasprotje, ki je bilo prej potlačeno v notranjost, se sedaj vrne v zunanje. Človek ni več v nasprotju s samim sabo, ampak je v nasprotju s svetom, zato mora nenehno

izražati svojo drugačnost. Prihodnost se je zamenjala s trenutkom, monolog in notranje nasprotje z zunanjim dialogom, ki nujno potrebuje zunanjega partnerja.

Vera v zunanje pomeni željo po samozadostnosti. Kdor veruje v subjekt, mora po sami nujnosti verovati tudi v drugega poleg sebe. Nihilizem se sedaj ne pokaže kot pot v ne-verje, ampak kot način, kako postopoma priti do samozavedanja, ki pa zaradi svoje čiste konkretizacije v telesnem ni več vera, ampak nevprašljiva nuja. Postavljanje ciljev je že posledica neuspešnega dialoga ter zamenjava sedanjosti s prihodnostjo, ciljanje je zato vrnitev v svet koristljubnosti in materializma.

c) Nietzsche

Nietzsche je opozoril svet, da ljudje verjamejo v malike in laži. Resnica se je umaknila z Zemlje zaradi malega človeka, ki misli, da je velik. Morala je rekla telesu ne. Človek si je zatisnil oči in se delal, da ničesar ne vidi. Telo je samo napihnjena vreča, ki nosi misli.

Državo Nietzsche razume kot premico; številčnica, ki se končuje s prestolom, s številko ena, ki je pred vsemi drugimi. Vendar pa ta premica ne gre nikamor navzgor, ampak, kakor pravi Nietzsche, rije po blatu. Na vrhu ni sreče. Zgodovina je in vedno bo zahtevala iti naprej. Ker je čas. Zgodovina ne more postati brezčasna ali ciklična, ona je vedno antipol tega.

Nietzsche se postavi proti zgodovini in razglasi za evropskega človeka nekaj popolnoma nerazumljivega. Ne glede na velike misli in krike jaza, svet še vedno kroži, se večno vrača na svoj začetek in umira nasmejan kot Dioniz, ker ve, da ne more umreti in izginiti. Smrt je del kroga in zgolj pogoj za srečno rojstvo. Ciklizem torej nikoli ne more biti obdobje tragičnosti, ampak kvečjemu obdobje življenja. Zgodovina pa je na nasprotni strani tista, ki je neživljenjska in kakor pravi Camus, smrt le približuje, namesto da bi jo oddaljevala.

Človek je sedaj ulovljen v past, ciklizem mu obljublja srečo in samozadostnost, na drugi strani pa zanika najbolj človeški del človeka, njegove sanje in njegov strah. Človek kot samostojno bitje preprosto ne more zdržati večnega vračanja enega in istega, ker ga njegove sanje nenehno zavajajo in silijo v zgodovino. Želja po samozadostnosti je ena največjih zavajajočih laži, ki si jih je izmislil moški. Prišla je tako zelo v modo, da so tako imenovane napredne svetovne ženske še same začele verjeti vanjo. Samozadosten moški seveda pozabi na harmonijo in na boj nasprotij, nikoli ne more premagati zgodovine, ker je prav želja po samozadostnosti povzročila njen začetek. Dokler se bo človek bal človeka in bo v drugem nenehno videl prepreko za svo-

jo samozadostnost, bo ostal suženj zgodovine in modernega materializma. Zgodovina mora imeti vedno več in več, zato tudi zgodovinski človek nikoli ne more priti do svojega cilja.

Samozadostnost je izum malih grških mož, ki so se bali svojih konkretnih žena, zato so jih zaprli globoko v temo kamnitih hiš. Če so moški skozi zgodovino svojo energijo porabljali za otročje izume, so jo ženske prenašale na svoje sinove. Pretok energije oziroma hotenja je bil vedno in bo vir življenja. Zgodovina pa je zgolj njegova kvantitativna vrednost, ki nikoli ne more vrniti tistega, kar si vanjo vložil. Individuum mora zato iz samega sebe spoznati, da za svojo utemeljitev potrebuje drug individuum, ki je od njega neodvisen in mu je lahko tudi nasproten, ker le tako bo živost drugega dala pomen živosti njega samega. Vsaka monološka podreditev dialoškega partnerja, kot sem jo omenil na začetku eseja, vodi v odtujitev, samozadostnost in od tam v zgodovino.

Kapitalizem torej odtuja in podpira željo po samozadostnosti. Vsak izpopolnjen kapitalizem je še vedno samo kapitalizem, je mit ob koncu zgodovine in hkrati njen vrh. Je sistem, ki ga je v postrevolucionarnem svetu nemogoče razdreti, poleg tega pa je vsekakor bližje evropskemu subjektu, kot mu je bil komunizem.

V modernem času je zaradi neprimerne interpretacije družbe dokončno prevladala individualna praznost in absurdnost. Družiti se ne pomeni zgolj biti v družbi, ampak pomeni biti z nekom na način dialoga. Torej dialog stopa pred družbeno oziroma je njen pogoj. Pravi dialog pa nikakor ni politični dialog. Harmonijo je mogoče doseči samo v temeljnem nasprotju med moškim in žensko, zato je prav ta odnos izvor vse družbenosti. Vsak drug dialog že rahlo meji na politično – kolikor ni nujen².

Kapitalizem kot sistem je skoraj nepremagljiv, ker v sebi združuje zgodovino ter materialno, ki zadovoljuje osnovne človeške potrebe. Zgodovina v smislu upanja na boljši jutri ali pa kot prihajanje nenehno novega, vedno »boljših produktov«, zamoti duhovni del človeka, da ta namesto da bi ostal v sedanjosti in na trdnih tleh, odplava v prihodnost ali pa v banalno, materialno pa zadosti telesni želji človeka po konkretnem. Človek v svojem izgubljenem in nereflektiranem bivanju v zameno za mrtvo in abstraktno idejo (prihodnost) dobi mrtvo stvarnost.

Moški je energijo telesa transformiral v voljo do moči, s tem pa je zakon narave priredil svojemu idealu. Subjekt v modernem hoče in mora zavarovati svojo subjektivnost, to pa lahko stori le z močjo, ker prav ta zaprtemu in samozadostnemu subjektu omogoča, da izpolni svoje hotenje oziroma vsili svo-

² Pod oznako političen mislim predvsem govoričenje, ki zavaja in zakriva resničnost. (političen je osnovni odnos med modernimi ljudmi in prav zato je prazen in brez temelja)

je hotenje drugim, njemu podrejenim subjektom, ki s tem zgubijo svojo subjektivnost in postanejo čreda, vodena z voljo velikega genija. Vodja pa se prav zaradi svoje dvignjenosti ne more več razkriti kot človek, ampak samo še kot bog, ki je fiksen in je za množico. Ko bo veliki voditelj prestopil meje svoje lastne determiniranosti oziroma si bo privoščil biti človek, ga bo množica poteptala in uničila. Njegovo razkritje je namreč že zdavnaj izgubilo bitko z močjo in samopreseganjem. Njegov cilj je lahko samo še več moči.

Najbolj iskani človek v kapitalističnem, v presežek usmerjenem svetu, je torej samopresegajoči človek. Njegova kvantitativnost oziroma uporabnost je določena glede na vrednost časa, ki ga porabi za opravljanje svoje funkcije. Človek delavec, ki samega sebe razume le glede na kvantiteto, se navidez razkrije šele v samem produktu oziroma v vrednosti tega produkta; ker pa je ta, kot nekaj že nastalega in zaključenega, vezan zgolj na preteklost, je nanjo vezan tudi delavec. Njegov zgodovinski jaz ni on sam, ampak le nekakšna funkcionalna predstava o njem. Človek se torej razkrije zgolj prek svoje lastne zgodovine, ker pa je ta zgodovina do njega ves čas v določeni distanci in se z njim povezuje samo z vzročnimi zvezami, je prek zgodovine razkriti človek čustveno mrtev.

KAJ JE ČLOVEK, KOT BITJE DIALOŠKEGA NASPROTJA?

O dialogu lahko govorimo šele takrat, kadar v pogovor o nečem stopata dva različna konteksta. Če je kontekst en sam, ne more biti dialoga, prav tako ga ne more biti, če govori vsak partner na svojem kanalu oziroma »mlati prazno slamo« mimo drugega. Za živ dialog se je pomembno poistovetiti z glasom drugega, ki izhaja iz čisto specifične situacije, torej njegove postavitve v svet. Če ne sprejmeš drugega v njegovi takšnosti, se z njim ne moreš pogovarjati.

Govoričenje o vremenu je vedno samo govoričenje, je kot prazen oblak dima visoko nad globokim krogom trebuha. Največji mojstri pogovora o vremenu in pihanju vetra so pravniki in politiki. Takoj ko beseda izgubi stik z dejanskim in resničnim, postane zgolj abstrakcija, s katero se da računati. Moderni jezik je v resnici veliko bliže matematiki kot človeku. Grki so pobegnili v zgodovino, ker so prvi ugotovili pomen prazne besede. Prazna beseda je svet zase in lahko laže. Misli so ubesedene zato, da te spomnijo na nekaj, kar ti izgovarjaš v drugačnem jeziku. Besede lahko v modernem oživijo le na ravni subjekta, nikakor pa ne v objektivni stvarnosti. Čas enotnosti med besedo in dejanjem, ki je v mitskem veljal objektivno in splošno, je že zdavnaj mimo. Ko je človek postal pesnik, je začel besede razumevati na svoj lastni način. Besede so postale podla igra, s katero je človek ščitil svojo zasebnost,

ki pa je tudi njemu ostala skrita. Sebe ni znal IZ-GOVORITI, zato se je podredil zunanjemu oziroma bogu, ki je bil popoln v svoji vprašljivosti.

Dialoga se torej ne more iti kdo, ki nima stika s samim sabo oziroma ne dojamе sveta v njegovi občosti in nadčasnosti. Ubесediti na svoj lastni način pomeni vedeti. Pesnik, ki nezavedno in spontano tvori svoj IZ-KRIK, še vedno ostaja skrit in mističen, prav v tem pa je bistvo njegove poetičnosti. Z njim se Dioniz poigrava kot z Don Juanom. Senzibilnost je nujno potrebna za tvorjenje notranjega in zunanjega dialoga, vendar pa ni dovolj. Človek, ki deluje iz sebe, mora biti ubeseden na svoj lastni njemu razumljiv način. Tako kot on VE, ne bo mogel vedeti noben drug, čeprav se lahko njegova podoba v drugem z napredkom komunikacije idealu močno približa.

Subjekt v določenem smislu ljubi egoistično. Ljubi zase prek drugega, vendar pa je sedaj ta zase razumljen pozitivno in v skladu s harmonijo narave, torej iz subjekta in za subjekt. To pomeni, da se harmonija postavlja na konec zgodovine prek nihilizma, ne pa na začetek v mitsko, kot je mislila romantika. Nihilizem je mišljen samo kot vrnitev vase, zato pri njem ne gre za destruktivni nihilizem, ampak nekakšno dobo prehajanja iz zunanjega temelja na razumevanje sebe kot subjekta. Opevani zlati časi so bili, kot smo že rekli, samo prehod k zasebnemu in pesniškemu. Šele ko je Adam prekršil TABU, torej ko je svoj nos vtaknil prek črte, ki je ločevala bogove od ljudi, ga je postalo sram svojega lulčka. Ostal je sam in grešen. Izvirni greh je v človeku potlačil vse človeško. Adam in Eva sta počela tisto samo še takrat, ko sta bila čisto sama, skrita globoko v beli posteljnini. Sram pa se skupaj z moralno vleče vse do danes. Poskušal je pokopati Dioniza, edinega boga, ki ga ni mogoče odposlati v predelavo. Dioniz je energija življenja, kot tak pa mora v sebi vsebovati tudi svoje nasprotje – smrt.

Človekova duša, ki je bila prej jasna in preprosta, je s sramom, moralo in zgodovino postala kompleksna in večplastna, torej skoraj neskončna. Postala je mešanica strahov, frustracij in obveznosti. Sram je otroku vsiljen že takoj, ko se rodi. Morala prekrije njegovo čisto duševnost veliko prej, preden je sposoben govoriti na svoj lasten način. Pot nazaj vase je potem težavna in skoraj neprehodna. Sistem in politika nikakor ne moreta ustvariti harmonije, ker sta abstraktna, matematična, zgolj kvantitativna, skratka, sestavljena iz besed brez vsebine. Harmonija v modernem lahko nastopi le kot dialog v sebi utemeljenih ljudi. Tak človek vedno ostaja PRI-SEBI, ne glede na to, v kakšno situacijo je porinjen. Ni več v nasprotju s samim sabo, ampak je kvečjemu v nasprotju s svetom.

Heraklit pravi, da je človeška duša tako globoka, da ji ne najdeš meja. Gotovo drži to, da jo je nemogoče objektivno ubesediti in da jo je potrebno izgovarjati vedno znova, z novimi besedami, ki pa še vedno nosijo podoben pomen. Duša dobi svoj temelj takoj, ko se poveže s fizičnim. V raju je bil člo-

vek po naravi eno. Bil je telo z dušo. Ko so besede izgubile stik z realnim oziroma so postale pesniške, je v svoji glavi ustvaril nov svet, ki pa je bil iluzionističen in relativen. Človek ni mogel več gledati objektivno, ampak samo še subjektivno. Razklal se je na dvoje in umrl v neskončnem prostoru univerzuma. Besede so postale skoraj mrtvi pojmi, s tem pa so se podredile pravilom retorike in ustvarjanju videza. Človek je moral v modernem političnem igrati, s tem pa je tudi sam postal samo besedna maska, ki je prekrivala njegovo telo. Ni se določil sam, ampak so ga določili soigralci. Odšel je stran od človeka in svobode.

Telo vedno hoče zase. Človek, ki priznava zgolj dušo ali v modernem razum, pa lahko v vsaki situaciji igra krepostnega, torej skoraj boga, čeprav njegov temelj vedno ostaja en in isti. Vse v naravi dela zase preko drugega, šele tako je mogoče ustvarjanje harmonije.

Zgodovina da človeku kvantitativno vrednost, ki ga ne vrednoti kot kompleksno bitje, ampak zgolj kot presegač organizem, ki gre vedno višje. Zgodovinski človek ni človek s telesom, ampak živi v abstrakciji svoje poti proti bogu. Za modernega presegačega človeka je drug zunaj njega ovira. Človek v modernem ne tekmuje z drugim v smislu grškega agona, zaradi boja samega, v trenutku in kvalitativno, v želji da bi se čim bolj približal božjemu idealu, ampak tekmuje zgodovinsko in s številkami. V modernem je pomembna zmaga, ne pa kako zmagáš. Podreditev drugega pomeni dokaz tvoje moči. Volja po moči ni in ne more biti smisel narave. Volja do moči je že sama po sebi zgodovinska. Vrnitev v grško agonalno je nesmisel, ker je agon nastal na prehodu med mitom in zgodovino, ko je človek izgubljal bogove in mit ter je zaradi te izgube poskušal sam postati podoben že iztekajočemu se. Veliki grški agon se postavlja med objektivno in subjektivno, je torej pred zgodovino in ne za njo. Moderni subjekt je utemeljen v ponovni združitvi duše s telesom, ki pa se sedaj zgodi na notranji in ubesedeni ravni. Volja do moči zato ni nič drugega kot strah pred ničem in poskus doseči samozadostnost. Nietzsche je hotel telo, pri tem pa je pozabil, da živo vedno potrebuje drugo zunaj njega. Narava namreč v svojem boju teži k ustvarjanju ravnotežja in ne k samopreseganju. Biti PRI - SEBI pomeni stati na trdnih tleh, zato pa ti ni potrebno iti med oblake ali svojo dolgo kljuko metati v zvezde.

Iluzija in sanje so v sebi zaključen svet, ki se vedno razlikuje od zunanjega sveta. Ko se človeška zavest združi s telesom, postane zadovoljna in vodljiva. Ker ne potrebuje več boga, ji ni potrebno nikamor iti. Zato se umiri in opazuje hotenje telesa. Človek se je rešil neskončnosti in smrti ter postal končen in živ. Najbolj mrtva stvar je bog, ki se postavlja na konec premice. Samozavest pa v resnici pomeni vedeti za sebe in svoje hotenje, torej vedeti, da TI SI, v SEBI prek DRUGEGA.

Dialog lahko poteka samo, če v njem sodelujeta dva v sebi utemeljena subjekta. Takoj ko se en pol podredi drugemu oziroma vzame drugega za svojo rešilno bilko, se harmonije ne da več ustvariti. Nastopi monolog, ki človeka ne more zadovoljiti. Človek, ki je uspel vzpostaviti dialog, pobegne sistemu. Sistem brez ljudi pa nima energije, zato počasi izpuhti v prazen nič abstrakcije. Človek je prost bogov, ker živi zase in ne za smrt. Dvignil je svojo malo glavo in se postavil na konec premice. Zgodovina je samo pravljica o junakih in njihovih dogodivščinah.

Herkul je v novem svetu ostal pri Omfali in ji pomagal pripravljati kosilo. Njegova junaštva so postala vprašljiva in nesmiselna. Ko ga je Omfala vprašala, če nič ne pogrēša svojega starega življenja, je skomignil z rameni in rekel, da mogoče včasih. Čez nekaj časa se je nasmehnil in dejal, da so junaštva samo za v knjigo. Potem je mirno in nagajivo gledal skozi okno. Svet je dolg in okrogel. Stoji na miru in pusti, da se oblaki drgnejo ob njegovo hrpavo kožo. Ob njem je Omfala globoko v svojem trebuhu rojevala večnost.